

Lande som Danmark og Belgien lider specielt under uforudsigelige politikere

Berlingske Tidende den 21 mars 2023

Statsministeren og andre danske politikere gentager ofte, at vi lever i en krisetid. En nu overstået pandemi er efterfulgt af krig i Østeuropa og inflation, der har toppet ti procent og æder folks købekraft.

Mens Ruslands invasion af Ukraine ikke ligefrem har gavnet, er inflationskrisen i høj grad vores egen skyld, og dermed også vores ansvar at komme ud af. De vigtigste spørgsmål er derfor, hvordan man bedst og hurtigst kommer igennem en økonomisk krise, og om Danmarks regering gør det rigtigt.

Allerførst kan man spørge, hvorfor man ikke forsøger helt at undgå økonomiske kriser. Svaret fra nyere forskning i nationaløkonomi er, at det er umuligt i en moderne økonomi. En åben økonomi som Danmark, hvor cirka halvdelen af al indkomstkabelse handles med udlandet, kan ligesom andre åbne samfund ikke undgå at blive påvirket af forhold udenfor vores kontrol.

Et eksportmarked kan komme i krise, hvilket naturligt påvirker danske virksomheder negativt, når de eksporterer til det marked. De samme virksomheder kan også komme i vanskeligheder, og dermed skabe dansk arbejdsløshed, hvis de ikke formår at følge med i den internationale konkurrence.

Begge problemer indebærer, at man også importerer kriser, når man er åben overfor handel og investering med resten af verden.

Derudover er det umuligt at forsikre sig mod politisk dumhed og inkompetence, uanset hvilken side af Folketinget man vælger, eller om man udliciterer politik til EU eller ej. Der er derfor ikke noget alternativ til at overveje, hvordan man kommer gennem kriser, for man kan ikke undgå dem.

I mange år underviste man på universiteter og gymnasier over det mest af verden i briten John Maynard Keynes ideer om, hvordan en regering aktivt bør reagere på en krise.

Keynes analyser, der udsprang af den store depression i starten af 1930erne, gav staten og politikerne en aktiv rolle: De skulle sørge for at bekæmpe stigende arbejdsløshed ved at øge de offentlige udgifter og/ eller sænke skatter og afgifter, fordi kriser, i Keynes optik, skyldes fald i den samlede efterspørgsel efter varer og service. Han understregede dog også, at krisepolitikken indebar, at staten måtte spare op i gode tider for at kunne bruge mere i dårlige - en indsigt som mange af hans efterfølgere har overset.

Problemet med Keynes tilgang til at håndtere kriser er dog, at selvom den har været både indflydelsesrig og politisk meget populær, har dens succes været begrænset.

De italienske økonomer Francesco Giavazzi og Marco Pagano pegede allerede i 1990 på Danmarks og Irlands erfaringer i 1980erne som modeksempler på tilgangen: Begge lande reagerede på

økonomiske kriser ved at skære i de offentlige udgifter og konsolidere de offentlige finanser, og blev belønnet med solid økonomisk vækst.

Det har længe været anerkendt, at en aktivistisk politik for at imødegå kriseproblemer, som arbejdsløshed, og komme hurtigt ud af kriser igen, er problematisk og i sig selv kan forlænge kriser. Danske regeringers forsøg igennem 1970'erne endte for eksempel i en dyb krise med voldsomme underskud på de offentlige finanser, der fik statsminister Anker Jørgensen til at give op.

Andre lande har været i endnu større vanskeligheder efter at have fulgt politik, man lidt venligt kan kalde vulgær-keynesiansk: Brug flere penge for at udjævne kriser, og brug flere penge udenfor kriserne, fordi man synes man da har råd.

Svaret fra de sidste ti års forskning på spørgsmålet, hvordan man hurtigst kommer gennem kriser, ser således temmelig anderledes ud end den faglige arv fra Keynes. Meget af tænkningen har været baseret på oplevelsen gennem 1930'erne, men nye indsigter i økonomisk historie rykker ved arven. James Grants bog »The Forgotten Depression« fra 2015 om USA's meget kortvarige krise i 1921 illustrerer for eksempel, hvordan en umiddelbart lige så alvorlig og potentielt ødelæggende krise et årti før depressionen blev kortvarig, fordi staten blandede sig meget lidt.

Grants arbejde om 1921-krisen afspejler således andre nye indsigter i såkaldt »policy uncertainty«. Udtrykket dækker over en situation, hvor der er væsentlig usikkerhed om, hvordan økonomisk politik og regulering bliver om bare få måneder.

Som den amerikanske superøkonom Steven Davis, der leder et stort forskningsprojekt om emnet, har understreget, betyder en situation med »policy uncertainty«, at virksomheder og borgere ikke kan forudsige, hvad politikere og regeringer finder på. De vil derfor holde igen med ansættelser og investeringer, og ikke mindst langsigtede investeringer i innovation, produktivitet, og nye markeder.

Selve usikkerheden, der kommer af at have politikere, der er villige til og ivrige efter at føre aktiv krisepolitik, kan dermed føre til dybere og længere kriser med større arbejdsløshed.

Mit eget og andres empiriske arbejde om økonomiske kriser de seneste år har klart understreget Davis-projektets fund.

Både min artikel fra 2016, som jeg opdaterede for den svenske tænketank Timbro i efteråret 2020, og forskning fra amerikanske Justin Callais og Jamie Bologna Pavlik sidste år, viser meget klart, at økonomisk friere steder oplever kortere kriser, med færre økonomiske tab end områder, hvor staten regulerer markeder mere, og hvor politikere generelt blander sig mere.

For økonomer, der er vokset op med Keynes og ideen om aktiv krisepolitik, kan konklusionen således være overraskende: Steder, hvor politikerne i højere grad holder fingrene væk fra økonomien, kommer sig hurtigere og bedre over kriser og oplever ikke flere kriser. Den unge, tyske økonom Robert Fritsch har kaldt fænomenet 'adaptiv efficiens': At en økonomi eller et samfund effektivt og hurtigt kan tilpasse sig til nye omstændigheder.

Det samme gælder, om man, som min forskning, sammenligner 212 kriser i lande på tværs af verden, eller som Callais og Bologna Pavlik, fokuserer på forskelle på tværs af amerikanske storbyområder.

Økonomisk friere samfund er mere adaptivt efficiente, når det for eksempel er lettere at hyre og fyre medarbejdere, lettere og enklere at skifte job og sektor, hvor nye virksomheder har lov og mulighed for at eksperimentere med at gøre ting anderledes end andre virksomheder, og hvor det offentlige og særinteresser ikke monopoliserer en stor del af økonomien.

Den nye forskning i krise og krisepolitik er ikke blot særligt aktuel for tiden, men også af særlig interesse for Danmark. For eksempel har Adam Martin og Wolf von Laer - måske ikke overraskende - peget på, at »policy uncertainty« påvirker små og mellemstore virksomheder uforholdsmæssigt meget.

Den indsigt indebærer dermed, at lande som Danmark og Belgien lider særligt under uforudsigelige politikere, der kan finde på at bryde traditioner og politiske normer.

Dansk økonomi er netop kendetegnet ved en stor underskov af små og mellemstore virksomheder og relativt få store virksomheder.

På samme tid er dansk politik i opbrud - med nye konstellationer på tværs af traditionelle skel og med en ny tro på, at interventioner som aktiv industripolitik og politisk indsigt kan gøre en aktiv forskel.

Den danske arbejdsmarkedsmodel, der ellers har været en meget væsentlig del af Danmarks høje grad af adaptiv efficiens, er også under pres. Forskningen disse år rejser dermed alvorlige advarselssignaler for, hvordan den kommende tid kommer til at udspille sig i Danmark. Arven fra Kanslergadeforliget og reformer siden 1980'erne beskytter os mod, at kriser får voldsomme konsekvenser, men spørgsmålet er: Hvor længe det bliver ved?

Christian Bjørnskov